

Сакун Аїта Валдуrowна
Кадлубович Тетяна Іванівна
Черняк Дарина Сергіївна

Перспективи розвитку політичної культури України на шляху до ЄС

УДК 316.72

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-1.14>

Сакун Аїта Валдуrowна
доктор філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії,
політології та українознавства
Київського національного університету
технологій та дизайну
вул. Немировича-Данченка, 2,
Київ, Україна

Кадлубович Тетяна Іванівна
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії, політології
та українознавства
Київського національного університету
технологій та дизайну
вул. Немировича-Данченка, 2,
Київ, Україна

Черняк Дарина Сергіївна
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії, політології
та українознавства
Київського національного університету
технологій та дизайну
вул. Немировича-Данченка, 2,
Київ, Україна

У статті окреслено перспективи розвитку політичної культури України на шляху до Європейського Союзу. Зазначено, що інтеграція з ЄС є пріоритетним напрямом для українського суспільства та вимагає реформування усіх сфер життя, переосмислення ефективності державного будівництва, вдосконалення функціонування політичної системи, створення перспектив розвитку політичної культури задля узгодження її з цінностями європейської політичної культури, яка заснована на цінностях свободи та демократії, що вимагає переосмислення системи відносин між владою та громадянином, суспільством і державою. Саме це визначає актуальність дослідження. У статті проаналізовано погляди сучасних науковців на політичну культуру як універсальне соціальне явище, зроблено висновок, що основою політичної культури є особисті цінності, а на основі вивчення ціннісних орієнтацій студентської молоді намічено головні тенденції розвитку цінностей, які стали основою для формулювання перспектив розвитку політичної культури на шляху до ЄС. Зазначено, що принципи індивідуалізму, егалітаризму, ієрархічності, фаталізму або автономії можуть формувати певні «способи життя» та засади політичної культури. Дослідження базується на використанні загальнонаукових методів, структурного та системного підходів до розгляду політичної культури, використовуються елементи соціологічного та психологічного досліджень ціннісних орієнтацій. В результаті дослідження було зроблено висновок, що розвиток політичної культури України на шляху до ЄС повинен бути заснований насамперед на свідомій розумній оцінці політичних реалій кожним членом суспільства. Зазначено, що українська молодь поділяє спільні з Європейським Союзом цінності, що свідчить про наявність рис нової політичної культури. Однак постає завдання пришвидшити впровадження європейських цінностей і стандартів у всі сфери суспільного життя, сформувати почуття відповідальності за політичні дії, реформувати політичні інститути та взаємини з владою. Перспективами розвитку політичної культури українського суспільства є подальше втілення політичних цінностей демократизму, гуманізму, справедливості та свободи у реальність, витіснення антицінностей, політичного нігілізму та волонтаризму, корупції, антиконституційності, незаконного збагачення, абсентеїзму, популізму тощо. Політична культура українського проєвропейського суспільства має функціонувати на принципах доброчесності, гідності та достоїнства, застосовувати принципи консенсусу та плюралізму думок у пошуках відповідей на зовнішні та внутрішні виклики сучасності.

Ключові слова: політична культура, цінності, євроінтеграція.

Вступ. Україна визначилась із вектором власного геополітичного розвитку та прямує до Європейського Союзу. У зв'язку з перспективами європейської інтеграції України по-новому постають проблеми формування та розвитку політичної культури як «сукупності позицій, цінностей і зразків поведінки, що стосуються взаємовідносин влади та громадян» [2, с. 259]. Це універсальне соціальне явище містить знання, оцінки та норми, які є основою політики, впорядковують та регулюють політичну діяльність і політичні відносини.

Мета та завдання. Метою статті є визначення перспектив розвитку політичної культури України на шляху до ЄС. Для цього необхідно проаналізувати, систематизувати та порівняти погляди сучасних науковців на політичну культуру як універсальне соціальне явище, на основі вивчення поглядів студентської молоді на ціннісні орієнтації зробити висновок про подальші кроки на шляху формування та розвитку політичної культури.

Методи дослідження. У дослідженні використано загальнонаукові методи, які застосовано для побудови логіки викладення матеріалу, фор-

мулювання висновків. Структурний аналіз допоміг окреслити складові елементи політичної культури та виокремити її провідні цінності. Системний метод дав змогу глибше зрозуміти політичні реалії сучасної України, встановити перспективи розвитку політичної культури. Методи психологічного та соціологічного досліджень допомогли здійснити кількісний та якісний аналіз ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді як показника її політичної культури.

Результати. Поняттям «політична культура» прийнято позначати уявлення особистості або соціальної групи про світ політики, сукупність політичних стереотипів та цінностей, навички політичної поведінки, політичні орієнтації. Постмодерне розуміння політичної культури базується на її плюралістичності, неоднозначності та полісемічності, що викликано тим, що сучасний світ є світом стрімких технічних інновацій, збільшення продуктивності праці, підсилення професійної спеціалізації, підвищення рівня освіти та інформованості, диверсифікації форм взаємодії між людьми. Людина прагне брати активну участь у політиці,

формується активне, більш критично налаштоване суспільство. Всі ці суспільні трансформації вимагають від людини високого рівня розвитку політичної культури, яку представники аксіологічного підходу вважають сукупністю цінностей певного порядку. Дослідники впевнені в тому, що цінності нерозривно пов'язані з певними соціальними процесами, оскільки не лише є суб'єктивним рішенням індивідів, але й «встановлюються суспільством і служать для регуляції людської поведінки» [9, с. 556]. З огляду на те, що політика – це сфера людської діяльності, є сенс розглядати політичні цінності як основу політичної культури, яка змушує членів суспільства діяти таким чином, щоби «впливатися в моделі наявного порядку» [9, с. 556].

Однак емпіричні дослідження довели, що навіть одні й ті ж цінності можуть викликати різні способи поведінки людини. Так, група американських учених [18] стверджує, що взаємодія культурних вподобань, тобто загальних цінностей і норм, та соціальних відносин створює певні комбінації, які показують, що якщо людина віддала перевагу певним ідеям та політичним інститутам, то пізніше вона вибере зразки поведінки, притаманні певному типу способу життя. Егалітаризм, фаталізм, індивідуалізм, ієрархія або автономія – ось ті типи соціальної логіки, які допоможуть аналізувати зразки політичної культури, оскільки кожному способу життя, як вважають автори, притаманні своя культура та відповідні соціальні інститути, в тому числі політичні. Індивідуалізм, егалітаризм та ієрархія є активними «способами життя», а фаталізм та автономія – політично другорядними [13, с. 147].

Провідною цінністю егалітаризму є рівність як запорука створення суспільства з рівними можливостями управління, рівності прав та їх здійснення, «визнання рівності самоцінності, самовідчуттів, самоідентифікації особистості (незалежно від її статевої належності) як цінності суспільного існування» [5]. Егалітаризм вимагає високого рівня групової приналежності членів групи, для яких пріоритетами є рівність та соціальна справедливість [15, с. 39]. Провідною цінністю тут виступає «добровільне наслідування групової моралі за заперечення правил, які нав'язуються групі ззовні» [13, с. 147]. В житті українського суспільства відбувається інтегрування принципу егалітарності в політику, право, економіку тощо. Цей принцип спонукає суспільство «вибудовувати такі соціальні умови, щоби всі громадяни <...> мали однакові можливості гранично повно виявити свої таланти, реалізувати новаторські ідеї» [3, с. 13]. Принцип рівності (егалітарності) стає одним із ключових у соціальному житті розвинутих країн світу, зокрема фундаментальним принципом Європейської Спільноти. Ідеї егалітарності набувають великого значення в освіті, завданням якої висту-

пає «формування егалітарної свідомості особистості в системі соціокультурних взаємозв'язків на паритетних засадах» [5].

Цінності індивідуалізму – це цінності самостійності й самоцінності особистості як головного носія цінностей європейської цивілізації, це «зважене та спокійне почуття, яке спонукає громадянина ізольоватися від маси собі подібних» [14, с. 371]. Ціннісними пріоритетами індивідуалізму виступають особистість, її права та свободи, активне протистояння зовнішньому диктату. Саме тому М. Вебер вважав принципи індивідуалізму основою правової держави, оскільки будь-яка дія людини «зводиться, зрештою, до зайняття певної визначеної ціннісної позиції, отже, до протиставлення іншим цінностям» [1, с. 195], тобто ґрунтується на незалежності та відповідальності індивіда за власну долю. Індивідуалістська культура – це «культура підприємницьких професій, ринкових відносин, індустрії розваг або брокерства. Головною цінністю виступає свобода» [13, с. 147], яка дає змогу відмовлятися від соціальних стереотипів, взаємодіяти та домовлятися з великою кількістю політичних суб'єктів, підтримуючи принцип *laissez-faire* [15, с. 40].

Прямою протилежністю індивідуалізму є ієрархізм, який об'єднує індивідів та встановлює суворо визначені міжособистісні відносини відповідно до соціальних позицій. Провідною цінністю виступає «здоров'я усієї соціальної системи», заради чого можна пожертвувати власними інтересами [15, с. 40]. Суспільство, кероване принципом ієрархії, характеризується чуттям етнічної та політичної вищості еліти [12, с. 110], поділом на верстви, централізацією влади. Прихильники ієрархічного «способу життя» вбачають політичну мету у побудові досконалих інститутів, здатних регулювати людську поведінку для збереження соціального порядку. Переважають цінності дотримання «як зовнішніх правил, так і вимог групової моралі» [13, с. 147].

Фаталізм та автономія хоч і є політично другорядними, але також визначають провідні цінності суспільства. Так, фаталізм абсолютизує незворотність соціальних процесів і відкидає свободу вибору, здатність змінити будь-що зусиллями людей. Керуючись таким розумінням, людина підкорюється зовнішнім правилам, критично не оцінюючи їх та не маючи певної групової ідентифікації. Цінностями фаталізму можна вважати смиренність, пасивність і покірність. Фаталізм як спосіб життя найбільшого поширення набуває в кризові чи перехідні періоди розвитку суспільства. Автономія як «спосіб життя» передбачає «пасивне ухиляння як від дотримання зовнішніх правил, так і від участі в будь-якій групі» [13, с. 147].

Доведено, що політичні цінності є важливою складовою частиною політичної культури, вони

виступають основою політичної поведінки, політичних орієнтирів і норм. «Гідність особистості полягає в тому, що для неї існують цінності, з якими вона узгоджує своє життя», – пише М. Вебер [1, с. 197]. Наприклад, у сфері політики прийнято розрізняти демократичні, ліберальні, авторитарні цінності, що отримали певне емоційно-чуттєве забарвлення та вважаються сталими компонентами певної політичної культури, які зумовлюються суспільно-історичними, національно-культурними, соціально-економічними та іншими довгостроковими факторами. Однак у процесі суспільного розвитку, коли змінюється «дух часу», за К. Мангеймом [9, с. 267], «відбувається рух усіх духовних факторів», які перебудовують ієрархію «відносин у сфері духовних реальностей», тобто цінностей. Спочатку переосмислення цінностей відбувається на індивідуальному рівні, переглядаються політична самоідентифікація, політичні орієнтації громадян, їх ставлення до органів влади, політичних лідерів тощо, тобто складові частини політичної культури. У сучасному світі їх зміна приводить до народження у суспільстві вимог демократизації політичних інститутів, підвищення емпатії еліт, формування активної громадянської позиції тощо.

Взявши за основу методика дослідження особистісних цінностей (методика Ш. Шварца [6, с. 26]), які є основою для формування політичних цінностей, автори припустили, що базові мотиваційні типи або моделі Ш. Шварца, універсальність яких емпірично підтверджено в численних дослідженнях, відповідають «способам життя», про які йшлося вище.

Дослідження особистісних цінностей було проведено у 2020 році, до нього залучено 53 представники молодого покоління, яке, за словами К. Мангейма, буде жити новим життям, втілювати в життя нові цінності, оскільки молодь – це «посередник, що оживляє», резерв, який виходить на передній план у ситуації пристосування до умов, що швидко змінюються або є якісно новими [9, с. 572].

Методика Ш. Шварца дає змогу вивчити нормативні ідеали та індивідуальні ціннісні пріоритети особистості. Після отримання кількісного вияву значимості кожного з десяти мотиваційних типів цінностей для кожного з учасників тестування було підраховано середній бал кожного з 10 типів цінностей для групи. Потім кожному типу цінностей відповідно до середнього показника було присвоєно ранг від 1 до 10, який вказує на значимість тієї або іншої групи цінностей. Ранги від 1 до 3 розглядалися як показники високої значимості. Ранги 7–10 вважались показниками низької значимості. Значимими цінностями для сучасної студентської молоді виявилися на рівні вивчення нормативних ідеалів мотиваційні типи «Гедонізм» (1), «Самостійність» (2) та «Доброзичливість» (3), на рівні індивідуальних пріоритетів – «Самостійність» (1),

«Гедонізм» (2), «Доброзичливість» (3). Низький рівень значимості на рівні нормативних ідеалів отримали типи «Конформність» (7), «Стимуляція» (8), «Влада» (9) та «Традиції» (10), на рівні індивідуальних пріоритетів – «Безпека» (7), «Конформність» (8), «Влада» (9) та «Традиції» (10).

Аналізуючи мотиваційні типи, Ш. Шварц поділив їх на чотири групи, виділивши «інтегральні, надтипологічні ціннісні показники» [7, с. 251], такі як відкритість до змін, консерватизм, самозвеличення та самотрансцендентність. Відкритість до змін, на думку Ш. Шварца, включає цінності самостійності та стимуляції. Останні дослідження Ш. Шварца відносять до цієї групи також цінність гедонізму [7, с. 233]. Друга група є протилежною першій («консерватизм»), до якої належать цінності безпеки, конформності та традицій. Третя група («самозвеличення») включає цінності влади та досягнень. Протилежна їй («самотрансцендентність») містить універсалізм та доброзичливість [6, с. 32]. Таким чином, можна стверджувати, що українська студентська молодь відкрита до змін та заперечує консервативні цінності.

Результати дослідження було порівняно з результатами дослідження ціннісних орієнтацій в українському суспільстві в рамках другої хвилі «Європейського соціального дослідження» [7], що проводилось у 2004–2005 роках та дало змогу «створити» «образ людини», для якої характерні висока обережність (навіть страх), потреба у захисті з боку сильної держави, консерватизм та страх соціального засудження. У такої людини слабо виражені потреби в новизні, творчості, свободі та самостійності, вона не схильна до ризику та не прагне отримувати задоволення. Водночас така людина бажає багатства та влади, прагне до особистого успіху та соціального визнання [7, с. 247]. Тоді було встановлено, що найбільш значимими цінностями для європейського населення є доброзичливість та універсалізм, а найменш значимими – влада та стимуляція, що, на думку авторів, свідчило про переважання цінностей, пов'язаних із благом інших людей, тобто судження про найбільш та найменш важливі цінності відповідали суспільно-нормативним уявленням про те, що повинно бути важливим [7, с. 236–237]. Результати цього дослідження показали, що «цінності українського населення відрізняються від цінностей населення більшості інших країн» [7, с. 237], а «населення України характеризується більш високою <...> орієнтацією на цінності збереження в ущерб цінностям відкритості змінам» [7, с. 257–258].

Проте дослідження цінностей студентської молоді, проведене у 2020 році, продемонструвало, що студенти вибирають цінності «Гедонізму», «Самостійності» та «Доброзичливості» як на рівні вивчення нормативних ідеалів, так і на рівні

індивідуальних пріоритетів. «Гедонізм» є життєвою стратегією для молодого покоління, яке прагне жити за принципом «тут і зараз», нівелюючи почуття тривоги. Суспільство споживання також сприяє формуванню такої цінності: отримати задоволення, спожити щось задля нього, оскільки немає ніякої гарантії, що все це буде завтра. Масова культура, постійні сцени насилля, які бачить людина в новинах, почуття безвихіддя породжують гедоністичний світогляд. Такі результати підтверджує теорія гедоністичного споживання, яку запропонували Е. Хіршман та М. Холбруко [16], які серед характеристик такого споживання називають домінування емоційних бажань, холистичний підхід до оцінювання товарів, коли символічність сенсів переважає над фізичними характеристиками. Таким чином, гедонізм стає певним захисним механізмом у складному суперечливому світі. Цінність «Самостійності» виражається у прагненні до незалежності мислення та вибору дій, творчості, що може бути показником прагнення до свободи взагалі. Цінність «Доброзичливість» вказує на бажання позитивної взаємодії, існування потреби аффіліації як прагнення до об'єднання, бажання забезпечити процвітання групи. Головною метою стає збереження благополуччя людей, із якими індивід комунікує, тому він прагне формувати лояльність, чесність, відповідальність, толерантність до інших членів групи. «Доброзичливість допомагає розвивати співробітництво та солідарність», – пише Ш. Шварц [17].

В. Магун, М. Руднев, П. Шмідт, взявши за основу ідеї Ш. Шварца, додали до його теорії «дві пари більш широких ціннісних категорій» [8, с. 76]. На цій підставі можна зробити висновок про те, що для студентської молоді України характерні цінності другого рівня, які об'єднуються у категорію «Зростання». Ця категорія перебуває в опозиції до шварцівського принципу «ставлення до тривожності». Ш. Шварц пише, що «гедонізм, ризиковизна, універсалізм, доброзичливість виражають вільні від тривожності мотивації» [17].

Автори статті вважають, що результати проведеного дослідження є показником зміни та переосмислення цінностей як на рівні індивідуальному, так і на рівні соціальному, оскільки за цей часовий період в Україні відбулись докорінні зміни у суспільному та політичному житті, а також у політичних уподобаннях. Україна взяла курс на європейську інтеграцію, і зміна ціннісних пріоритетів молоді підтверджує, що цінності українського населення наближаються до ціннісних пріоритетів європейського.

Як зазначає С. Пахлова [10], політичне життя Європейського Союзу базується на принципах відкритості рішень політичних інститутів для усіх членів ЄС та громадськості; участі широкого кола осіб та організацій у політиці, що посилює довіру до політичних інститутів; підзвітності інститутів гро-

мадянському суспільству; ефективності та злагодженості. Ці принципи політичної діяльності визначають характерні риси та особливості політичної культури Європейського Союзу [11], які є орієнтирами для перспектив розвитку політичної культури України, а саме політичних ідей, ідеалів, норм, цінностей, стереотипів, настанов, зразків політичних відносин, поведінки та діяльності.

Культура політичних відносин має базуватись на певних правилах гри, нормах, які однакові для усіх членів суспільства та не заперечують свободи особистості. «Будь-яке суспільство повинне мати мінімальний етичний консенсус», – пише М. Денхофф, – оскільки все, «що викликає страждання – злочинність, бруталізація щоденного життя, корупція, – пов'язане зі зникненням етичних норм та моральних бар'єрів», а безмежна свобода приводить до встановлення авторитарного режиму [4, с. 225].

Основою культури функціонування політичних структур повинні стати гармонізація взаємодії всіх складових частин політичної системи, а саме держави, політичних партій, органів місцевого самоврядування, громад; чіткі принципи електорального процесу; розмежування повноважень гілок державної влади; існування демократичних засобів контролю за владою; забезпечення принципу демократизму та прозорості у діяльності всіх органів державної влади й місцевого самоврядування; розроблення ефективної системи місцевого самоврядування, яка б спрямовувала зусилля на справи, а не на обіцянки, була дієвою, а не популістською. Нові форми особистої та колективної відповідальності, які є наслідком процесів децентралізації, вимагають від людини переоцінки власного становища у суспільстві, взяття на себе відповідальності за об'єднання мешканців або за територіальну громаду. Розподіл різних ступенів відповідальності між посадовими особами є однією з попередніх умов ефективного функціонування суспільного життя [9, с. 561]. Взагалі демократична культура є, на думку дослідників, результатом функціонування демократичних інститутів, а не навпаки.

Слід також звернути увагу на культуру сприйняття та врегулювання соціально-політичних конфліктів, щоб уникнути елементів екстремізму та тероризму, виховати якості терпимості, лояльності, політичної толерантності, готовності до компромісів і партнерства. Консенсус можливий лише за умови наявності «звички до дискусії» та «звички до співпраці». Це не лише узгодженість із теоретичних питань, але й спільність життєвих установок, життєвих цінностей. Постає завдання вивчення умов, що приводять до суперечок, та знаходження механізмів примирення цінностей. Таким механізмом може стати консенсуальна комунікація, яка дає змогу забезпечити координацію діяльності, виробити колективно узгоджену політику, без якої «не може існувати жодне суспільство» [9, с. 569].

Культура політичної діяльності вимагає встановлення раціонального типу бюрократії, «виховання» депутатів та партійних лідерів, які нерідко опускаються до особистих образ і навіть бійок. Загально-громадянська культура політичної діяльності повинна базуватися на принципах цінності особистості, толерантності, плюралізму, які забезпечать формування культури масових форм політичної участі громадян, визнання всіма громадянами цивілізованих форм прояву активності та вияву політичного протесту.

Політична культура українського суспільства залишається демократичною, спрямовується на реформування суспільного життя, містить цінності, які є ідентичними до цінностей європейської спільноти, а саме гуманізм, взаємопідтримку, соціальну справедливість, свободу. Україна прагне до створення основ мирного функціонування соціального порядку, залучення людини до політичного процесу, об'єднання суспільства, сформувавши національну ідею та узгодивши її зміст. Соціальні групи мають різне історичне походження та духовний склад, дотримуються різних норм, тому потрібно виробляти демократичну самодисципліну, яка, на думку К. Мангейма [9, с. 566], спонукає людей до досягнення згоди заради загальної справи, навіть коли їх погляди не співпадають у деталях.

Не треба забувати, що формування та розвиток політичної культури включають елементи інтеріоризації, засвоєння певних стереотипів і зразків поведінки та екстеріоризації, коли задуми, плани, програми діяльності переходять у зовнішній план, втілюються у життя. Розвиток політичної культури залежить від «воління спільноти» [9, с. 482], коли «жоден член не діє незалежно від іншого, де разом із долею спільноти змінюється і весь світ, що належить їй» [9, с. 482]. З огляду на це перспективи розвитку політичної культури українського суспільства тісно пов'язані з розвитком освіти та виховання як агентів політичної соціалізації. Потрібно розвивати освіту, необхідну «для того, щоби бути громадянином держави або світу» [9, с. 558].

Формування політичної культури відбувається за допомогою політичних та громадських інститутів. Так, держава проводить цілеспрямовану діяльність із визначення моделей політичної поведінки, формування й закріплення національних політичних символів за допомогою прийняття законодавчих актів, визначаючи найважливіші параметри політичної та національної культури. Політична, ідеологічна, виховна й організаційна діяльність партій і громадських організацій закладає основи політичної свідомості громадян. На політичну культуру громадян впливає також активна участь церкви в повсякденному політичному житті. В інформаційному суспільстві ефективним шляхом формування політичної культури є діяльність засобів масової інформації, які спроможні формувати основні політико-культурні цінності громадян, стереотипи політичної поведінки.

Висновки. К. Мангейм писав, що «напряму і навіть самі можливості вибору» якогось нового напряму для індивідуума «забезпечуються загальним станом свідомості, загальною структурою, рівнем розвитку того світу, у якому він живе разом з іншими» [9, с. 482]. Коли суспільство перебуває у процесі змін, коли відбувається встановлення нового соціального порядку, відбувається також переоцінка цінностей, завдяки якій індивіди здатні діяти по-новому та відповідати на нові виклики. Бурхливі політичні події останніх років, процес реалізації реформ у різних сферах життя зародили та формують нові цінності українського суспільства, члени якого не хочуть більше жити за старими традиціями, нормами та правилами. Вони прагнуть змін, що довело дослідження цінностей. Участь у політиці, усвідомлення того, що людина є суб'єктом політичної діяльності, впливає на розвиток політичного процесу, держави та суспільства, здатна взяти на себе відповідальність та отримати результати власної політичної діяльності, – все це є лише кроками до зміни політичної культури, євроінтеграції українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / пер. з нім. Київ : Основи, 1998. 534 с.
2. Вятр Е. Социология политических отношений / под ред. Ф. Бурлацкого. Москва : Прогресс, 1979. 462 с.
3. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства / упоряд. Г. Алексеева, О. Балакірева, В. Бондаровська та ін. Київ : Український інститут соціальних досліджень, 2002. 121 с.
4. Денхофф М. Границы свободы / пер. с нем. В. Фоменко. Москва : Международные отношения, 2001. 232 с.
5. Дороніна Т. Егалітарність (егалітаризм, егалітарна свідомість). Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект : колективна монографія / кол. авт., за заг. ред. Н. Сейко. Житомир : Волинь, 2014. С. 157–160. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3052/1/Eгалітарність.pdf> (дата звернення: 11.02.21).
6. Карандашев В. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство. Санкт-Петербург : Речь, 2004. 70 с.
7. Магун В., Руднев М. Жизненные ценности населения: сравнение Украины с другими европейскими странами. *Украинское общество в европейском пространстве* / под ред. Е. Головахи, С. Макеева. Киев : Институт социологии НАНУ ; Харьковский национальный университет им. В. Карамзина, 2007. С. 226–273.
8. Магун В., Руднев М., Шмидт П. Европейская ценностная типология и базовые ценности россиян. *Вестник общественного мнения. Данные. Анализ. Дискуссии*. 2015. Т. 121. № 3–4. С. 74–93. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/evropeyskaya-tsennostnaya-tipologiya-i-bazovye-tsennosti-rossiyan> (дата звернення: 25.02.21).

9. Манхейм К. Избранное: Диагноз нашего времени / пер. с нем. и англ. Москва : РАО Говорящая книга, 2010. 744 с.

10. Пахлова С. Європейські тенденції в культурній політиці України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_5_10 (дата звернення: 26.02.21).

11. Рудакевич О. Європейська політична культура: спроба концептуального осмислення. *Кoordynaty upravlinnja*. 2012. Вип. 2. С. 92–99. URL: pace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/25021/1/111CBPOPEJCKA%20POLITYCHNA%20KULTURA.pdf (дата звернення: 9.02.21).

12. Сміт Е. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. Київ : Темпора, 2009. 312 с.

13. Стрежнева М. Политическая культура в различных интерпретациях: анализ специального понятия. *Общественные науки и современность*. 2002. № 5. С. 141–155.

14. Токвиль А. Демократия в Америке. Москва : Прогресс, 1992. 554 с.

15. Bruce J.R. Uniting theories of morality, religion, and social interaction: Grid-group cultural theory, the “Big Three” ethics, and moral foundations theory. *Psychology & Society*. 2013. № 5(1). P. 37–50.

16. Hirschman E.C., Morris B. Holbrook. Hedonic Consumption: Emerging Concepts, Methods and Propositions. *Journal of Marketing*. 1982. № 46 (3). P. 92–101. URL: https://criticalmanagement.uniud.it/fileadmin/user_upload/Hirschman_Holbrook_1982.pdf.

17. Schwartz S.H. Les valeurs de base de la personne: Théorie, Mesures et Applications [Basic Personal Values: Theory, Measurement and Application]. *Revue Française de Sociologie*. 2006. Vol. 47. P. 929–968. URL: <https://www.cairn.info/revue-francaise-de-sociologie-1-2006-4-page-929.htm>.

18. Thompson M., Ellis R., Wildavsky O. Cultural Theory. Boulder, 1990.

REFERENCES:

1. Veber M. (1998). Sociologija. Zagalnoistorichni analizi. Politika [Sociology. General historical analyzes. Politics] / Per. z nim. Kijv : Osnovi. 534 s. [in Ukrainian]

2. Vjatr E. (1979). Sociologija politicheskikh otnoshenij [Sociology of political relations] / pod red. F. Burlackogo. M. : Progress. 462 s. [in Russian]

3. Gendernyj parytet v umovah rozbudovy suchasного ukrainського suspilstva (2002). [Gender parity in the context of the development of modern Ukrainian society] / uporjad. G. Aleksjejeva, O. Balakirjeva, V. Bondarovska ta in. Kyiv : Ukr. in-t soc. doslidzh. 121 s. [in Ukrainian]

4. Denhoff M. (2001). Granicy svobody [The boundaries of freedom] / per. s nem. V. Fomenko. M. : Mezhdunar. otnoshenija. 232 s. [in Russian]

5. Doronina T. (2014). Egalitarnist (egalitarianism, egalitarna svidomist) [Egalitarianism (egalitarianism, egalitarian consciousness)]. Encyklopedija prav ljudyny: socialno-pedagogichnyj aspekt : kolektyvna monografija / kol. avt., za zag. red. prof. N. Sejko. Zhytomyr: Volyn. S. 157–160. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3052/1/Egalitarnist.pdf> (access: 11.02.21).

6. Karandashev V. (2004). Metodika Shvarca dlja izuchenija cennostej lichnosti: koncepcija i metodicheskoe rukovodstvo [Schwarzs Methodology for Studying Personality Values: Concept and Methodological Guide]. SPb. : Rech. 70 s. [in Russian]

7. Magun V., Rudnev M. (2007). Zhiznennye cennosti naselenija: sravnenie Ukrainy s drugimi evropejskimi stranami. [Life values of the population: comparison of Ukraine with other European countries] *Ukrainskoe obshhestvo v evropejskom prostranstve / pod red. E. Golovahi, S. Makeeva*. Kiev : Institut sociologii NANU; Harkovskij nacionalnyj universitet im. V. Karamzina. S. 226–273. [in Ukrainian]

8. Magun V., Rudnev M., Shmidt P. (2015). Evropejskaja cennostnaja tipologija i bazovye cennosti rossijan. *Vestnik obshhestvennogo mnenija. Dannie. Analiz. Diskussii*. [European value typology and basic values of Russians. Bulletin of public opinion. Data. Analysis. Discussions]. T. 121. № 3–4. S. 74–93. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/evropejskaya-tsennostnaya-tipologiya-i-bazovye-tsennosti-rossijan> (access: 25.02.21).

9. Manhejm K. (2010). Izbrannoe: Diaognz nashego vremeni [Selected: Diagnosis of Our Time] / per. s nem. i angl. M.: RAO Govorjashhaja kniga. 744 s. [in Russian]

10. Pahlova S. (2012). Jevropejski tendencii v kulturnij polityci Ukrainy. [European trends in cultural policy of Ukraine] *Derzhavne upravlinnja: udoskonalennja ta rozvytok*. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_5_10 (access: 26.02.21).

11. Rudakevych O. (2012). Jevropejska politychna kultura: spoba konceptualnogo osmyslennja. [European political culture: an attempt at conceptual understanding] *Koordynaty upravlinnja*. Vyp. 2. S. 92–99. URL: pace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/25021/1/111JEVROPEJSKA%20POLITYCHNA%20KULTURA.pdf (access: 9.02.21).

12. Smit E. (2009). Kulturni osnovy nacij. Ijerarhija, zapovit i respublika [Cultural foundations of nations. Hierarchy, testament and republic]. Kyiv : Tempora, 2009. 312 s. [in Ukrainian]

13. Strezhneva M. (2002) Politicheskaja kultura v razlichnyh interpretacijah: analiz specialnogo ponjatija. [Political culture in different interpretations: analysis of a special concept] *Obshhestvennye nauki i sovremennost*. № 5. S. 141–155. [in Russian]

14. Tokvil A. (1992) Demokratija v Amerike [Democracy in America] M. : Progress. 554 s. [in Russian]

15. Bruce, J.R., 2013. Uniting theories of morality, religion, and social interaction: Grid-group cultural theory, the “Big Three” ethics, and moral foundations theory. *Psychology & Society*, 5 (1): 37–50.

16. Hirschman, Elizabeth C., Morris B. Holbrook. 1982. Hedonic Consumption: Emerging Concepts, Methods and Propositions. *Journal of Marketing*, 46 (3): 92–101. URL: https://criticalmanagement.uniud.it/fileadmin/user_upload/Hirschman_Holbrook_1982.pdf.

17. Schwartz S.H. Les valeurs de base de la personne: Théorie, Mesures et Applications [Basic Personal Values: Theory, Measurement and Application]. *Revue Française de Sociologie*. 2006. Vol. 47. P. 929–968. URL: <https://www.cairn.info/revue-francaise-de-sociologie-1-2006-4-page-929.htm>.

18. Thompson M., Ellis R., Wildavsky O. Cultural Theory. Boulder, 1990.

Possibilities for the development of Ukraine's political culture on the way to the EU

Sakun Aita Valdurovna

Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Head of the Department of Philosophy,
Political Science and Ukrainian Studies
Kyiv National University
of Technology and Design
Nemyrovycha-Danchenko str., 2,
Kyiv, Ukraine

Kadlubovich Tetiana Ivanivna

Candidate of Political Science,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Philosophy, Political Science
and Ukrainian Studies
Kyiv National University
of Technology and Design
Nemyrovycha-Danchenko str., 2,
Kyiv, Ukraine

Chernyak Daryna Serhiivna

Candidate of Sociological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Philosophy, Political Science
and Ukrainian Studies
Kyiv National University
of Technology and Design
Nemyrovycha-Danchenko str., 2,
Kyiv, Ukraine

The article outlines the possibilities for the development of Ukraine's political culture on the way to the European Union. The article states that integration with the EU is a priority for Ukrainian society and requires reforming all spheres of life, rethinking the effectiveness of state building, improving the functioning of the political system, creating prospects for political culture, in order to align it with the values of European political culture that is based on freedom and democracy values, which requires rethinking of the system of relations between government and the citizen, society and the state. This is what determines the relevance of this study. The article analyzes the views of modern scholars on political culture as a universal social phenomenon, concludes that the basis of political culture are personal values, and based on the study of student youth value orientations outlines the main trends in values, which became the basis for formulating possibilities for political culture in the way to the EU. The article states that the principles of individualism, egalitarianism, hierarchy, fatalism or autonomy can shape certain "lifestyles" and principles of political culture. The research is based on the use of general scientific methods, structural and systemic approaches to the consideration of political culture, elements of sociological and psychological research of value orientations are used. As a result of the study, it was concluded that the development of Ukraine's political culture on the way to the EU should be based, first of all, on a conscious and reasonable assessment of the political realities of each member of society. It is noted that Ukrainian youth share common values with the European Union, which indicates the presence of a new political culture features. But the task is to accelerate the introduction of European values and standards in all spheres of public life, to form a sense of responsibility for political action, to reform political institutions and relations with the authorities. Possibilities for the development of Ukrainian society political culture are the further implementation of political values of democracy, humanism, justice and freedom in reality, the displacement of anti-values, political nihilism and voluntarism, corruption, unconstitutionality, illicit enrichment, absenteeism, populism, etc. The political culture of Ukrainian pro-European society must operate on the principles of integrity, dignity; apply the principles of consensus and pluralism of opinion in search of answers to external and internal challenges of today.

Key words: political culture, values, European integration.